

SISÄLLYSLUETTELO

PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen
2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat
3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

4. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot
5. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua
6. Arvoperusta
7. Oppimiskäsitys
8. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus
9. Laaja-alainen osaaminen

VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

10. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet
11. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt
12. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

13. Pedagogisen toiminnan viitekehys
14. Pedagoginen dokumentointi
15. Monipuoliset työtavat
16. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä
17. Oppimisen alueet
 - Kielten rikas maailma
 - Ilmaisun monet muodot
 - Minä ja meidän yhteisömmme
 - Tutkin ja toimin ympäristössäni
 - Kasvan, liikun ja kehityn
18. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

19. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet
 - Varhaiserityiskasvatuksen toimintasuunnitelma
20. Yhteistyö tuen aikana
21. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa
22. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana
23. Päätös erityisestä tuesta ja tukipalveluista

PEDAGOGISEN TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

- Liite 1 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma
- Liite 2 Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lääkehoitosuunnitelma

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Alavieskan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laadittiin koko kunnan varhaiskasvatusta koskevana yhteistyössä yksityisten toimijoiden, seurakunnan, sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien ja lasten huoltajien kanssa. Tätä varten perustettiin työryhmä (sivistyslautakunta 17.11.2016 § 52). Päiväkodin johtaja koordinoi varhaiskasvatussuunnitelman kokoamista ja jatkossa sen kehittämistä. Työryhmän jäsenet ovat osallistuneet valtakunnallisiin VASU-koulutuspäiviin työskentelyn alkuvaiheessa. Koko kunnan alueella toimiva varhaiskasvatuksen henkilöstö on tutustunut varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja työstänyt osa-alueita kehittämispäivässä. Lisäksi on perehdytty varhaiskasvatustilanteiden keskeisiin tavoitteisiin.

Opetushallitus on ohjeistanut ottamaan uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet käyttöön kunnissa 1.8.2022. Alavieskan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty niiden mukaisesti vuoden 2022 aikana. Pääsääntöisesti muutokset liittyvät lapsen kehityksen ja oppimisen tuen asioihin. Joitakin uusia käsitteitä sekä tarkennuksia on tullut.

Varhaiskasvatussuunnitelma noudattelee pitkälti valtakunnallisia perusteita, lisäksi huomioidaan paikallisia vahvuuksia ja painotuksia. Varhaiskasvatussuunnitelma tuodaan huoltajille esille mm. vanhempainilloissa ja se on luettavissa kunnan www-sivuilla ja yksiköissä paperiversiona. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja täydennetään jatkossa tarpeen mukaan; yhteistyötahojen, henkilöstön ja huoltajien palaute otetaan mukaan arviointiin.

Suunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon

- Esiopetuksen opetussuunnitelma
- Lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- verkostomaisen perhekeskuksen toimintaperiaatteet
- Kotoutumissuunnitelma (päivitetty 2024)
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelma

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on liitteenä, samoin Kallion peruspalvelukuntayhtymän kanssa laadittu lääkehoitosuunnitelma myöhemmässä vaiheessa päivitettyä.

Vuorohoidon linjaukset ja varhaiserityiskasvatuksen suunnitelma sisältyvät kuntamme varhaiskasvatussuunnitelmaan.

2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon paikalliset erityispiirteet, lapsiperheiden tarpeet, mahdollisuuksien mukaan lasten toiveita ja ehdotuksia sekä varhaiskasvatusta koskevan arvioinnin ja kehittämistyön tulokset. Paikallinen suunnitelmamme tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta se ei sulje pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Alavieskan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan koskemaan kaikkia kunnan alueella toimivia varhaiskasvatuksen toimijoita ja toimintamuotoja. Kuntamme pienen koon vuoksi on ollut ja on järkevää tehdä järjestäjärajat ylittävää yhteistyötä suunnitelman tekemisessä ja jatkoarvioinnissa. Erityisenä painotuksena on ollut hyvien, olemassa olevien toimintatapojen esiin nostaminen, yhteistyömuotojen ja kehittämiskohteiden löytäminen ja yhtenäisen lapsen oppimispolun takaaminen varhaiskasvatusiästä aina peruskoululaiseksi saakka.

Mikäli kunnassamme on jatkossa tarjolla vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta, tämän suunnitelman yleiset tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös sitä.

Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että se noudattelee yhtenäisiä linjoja esiopetuksen opetussuunnitelman kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman liitteistä löytyy lääkehoitosuunnitelma ja kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmassa on huomioitu Väestöliiton suosituksia kehotunnekasvatuksesta.

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen osaaminen, kiinnostuksen kohteet, vahvuuksia, kehitystä, oppimista, hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä yksilölliset tarpeet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, ja oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, ja sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Lisäksi sovitaan toimenpiteistä tavoitteisiin pääsemiseksi. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle sekä oppimisympäristölle, joilla tuetaan lapsen oppimista ja kehittymistä. Suunnitelmaan kirjataan myös huoltajien ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemyksiä lapsen kehityksen ja oppimisen edistymisestä, tuen tarpeista ja toiminnan toteuttamisesta. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa; kasvokkain kohtaamista ja keskustelua huoltajien kanssa arvostetaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat sopimukset ja oppimista edistävät toimenpiteet koskevat aikuisia ja lapsen oman ryhmän toiminnan soveltamista kunkin lapsen kasvua ja oppimista edistäväksi.

Suunnitelman laatimisen ja arvioinnin apuna käytetään pedagogista dokumentointia eri muodoissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Kunnassamme ns. vasu-keskustelut käy kasvatusvastuussa oleva työntekijä, ja tarvittaessa kirjaamisessa, tavoitteiden ja tuen määrittelyssä on tukena opettaja tai erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan 3 kuukauden kuluessa hoitosuhteen aloittamisesta ja varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Suunnitelmaa on päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Huoltajien toiveista riippuen arviointi voi olla kirjallista tai suullista, ja se voi toteutua tiheämminkin tarpeen vaatiessa. Arviointi kohdistuu erityisesti lapsen kehityksen ja oppimisen edistykseen, toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta sekä vaikuttavuutta on arvioitava. Suunnitelmaa on päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin sekä pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat löytyvät sähköisestä DaisyFamily –palvelusta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi myös huoltajat pääsevät kirjaamaan havaintojaan lapsesta.

4. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua täydentävään varhaiskasvatukseen.

Alavieskan kunnassa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa sekä yksityisen palveluntuottajan päiväkodissa. Eri toimintayksiköiden ja toimintamuotojen välillä tehdään yhteistyötä, ja varhaiskasvatuspalveluita tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena tarkoituksenmukaisten järjestelyjen ja henkilöstön tai lasten sijoittelun kannalta parhaan ratkaisun löytämiseksi. Yhteistyötä tehdään lapsen nivelvaiheissa, tilojen käytössä ja henkilöstötasolla yhtenäiskoulun kanssa.

Kunnallisia päiväkoteja on kaksi, joista toisessa on laajennettu aukioloaika. Lapsiryhmät on muodostettu iän mukaan. Perhepäivähoito on kodinomaista varhaiskasvatusta perhepäivähoitajan tai lapsen kotona enintään 4 lapsen ryhmässä. Ryhmäperhepäiväkodissa voi olla 12 lasta enimmillään ja 3 työntekijää. Huoltajien toiveet lapselle parhaasta toimintamuodosta huomioidaan sijoituspäätöstä tehdessä. Asiakkaaksi hakeutuva perhe voi pääsääntöisesti valita kunnallisen ja yksityisen palvelun väliltä. Kaikissa toimintamuodoissa noudatetaan varhaiskasvatustilain tavoitteita ja toiminta on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista. Huoltajille annetaan neuvontaa ja ohjausta varhaiskasvatuspaikan haku- ja aloitusvaiheessa eri toimintamuodoista ja tarjonnasta.

Alavieska järjestää pääsääntöisesti itse tarjoamansa varhaiskasvatuksen, mutta tarvittaessa ja harkintaan perustuen voidaan käyttää myös ostopalvelua. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta tai hyväksyttäessä yrittäjiä yksityiseksi palveluntuottajaksi kunnan on varmistuttava siitä, että palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat ja hyväksymät /valvomat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palvelun valinneille perheille, jotka ovat päivähoito-oikeuden piirissä, myönnetään hakemuksesta palveluseteli, jonka kattoarvoista ja myöntämisperusteista päättää sivistyslautakunta. Kunnan ulkopuolelle palveluseteliä myönnettäessä käytetään harkintaa. Perhe ja yksityinen palveluntuottaja sopivat keskenään muista hoitosuhteeseen liittyvistä asioista, mutta omavastuuosuus (perheen maksuosuus) lasketaan kunnassa samoin perustein kuin kunnallinen päivähoitomaksu. Siitä lähetetään päätös sekä perheelle että palveluntuottajalle.

Keltasirkun päiväkotitoi on neljäosastoisen, 63-paikkainen päiväkotitoi, joka on auki arkipäivisin klo 05–22.00. Peukaloisen päiväkotitoi on kaksiosastoisen, 26-paikkainen päiväkotitoi, jossa on laajennettu aukioloaika elokuuhun 2023 saakka. Esiopetusta toteutetaan myös yhtenäiskoululla ikäluokan koosta riippuen 1–2 ryhmässä.

Perhepäivähoitoa on mahdollista vielä saada yhden kunnallisen perhepäivähoitajan ryhmässä. Se on vartenotettava vaihtoehto pienimmille lapsille.

Toiminnassa tehdään yhteistyötä eri toimijoiden välillä tarvittaessa ja luonteissa tilanteissa. Kesäaika ja koulujen loma-aikoina kunnallisen varhaiskasvatuksen toiminta keskitetään Keltasirkun päiväkotitoiin ja henkilöstö vuorottelee vuosilomissa. Toimintavälineet, ammattikirjallisuus ja päivähoitotoimiston lelulainaamon materiaalit ovat lainattavissa ja kierrätettävissä eri yksiköissä. Henkilöstöpalaverit ja

koulutukset ovat yhteisiä koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Tavoitteena on, että eri toimijoiden olisi helppoa ja mutkatonta tehdä yhteistyötä toistensa kanssa.

Vuorohoito

Vuorohoidon käytännöt Alavieskan kunnassa:

- 1. Vuorohoitoyksikkönä toimii Keltasirkun päiväkot.** Sen aukioloaika on kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan maanantaista perjantaihin klo 5.00–22.00. Yöhoito tai viikonloppuhoito ostetaan yksittäisiin, perusteltuihin tarpeisiin joko yksityiseltä palveluntuottajalta tai Ylivieskan kaupungilta. Myös oma palvelutuotanto voi tulla kyseeseen. Mikäli perhe itse ryhtyy työnantajaksi tai löytää muun ratkaisun viikonloppu- ja yö hoitoon, voidaan maksuallennuksella tätä korvata silloin kun muut järjestämistavat on pois suljettuja.
- 2. Vuorohoitoon on oikeus silloin, kun lapsen vanhempien / huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvat hoitoajat ulottuvat jatkuvasti aikaiseen aamuun tai myöhäiseen iltaan, klo 6.30–17 ulkopuolelle.** Kummankin huoltajan työvuoron on oltava vuorohoitoon oikeuttava, silloin kun he asuvat samassa osoitteessa lapsen kanssa. Kunnalla, palvelun järjestäjänä, on oikeus tarkistaa huoltajien työvuorot toisinaan ja varmistaa työperuste. Oikeus vuorohoitoon säilyy vastaavan ajan, kun varhaiskasvatusta tulee lain mukaan järjestää, enintään oppivelvollisuuden alkuun asti.
- 3. Vuorohoitoa tarvitsevien lasten huoltajat -kuten muutkin -varaavat DaisyFamily -sovelluksella lapsen hoitoajan , ja yhteensovittavat työaikansa siten, että lapsen hoitoaika ei muodostu liian pitkäksi.** Varaaminen tulee olla järjestelmässä sunnuntai-iltaan klo 24.00 mennessä aina viikon päästä alkavissa 2 viikon jaksoissa. (Viikon 1 sunnuntaina viimeistään varataan viikot 3 ja 4).Huoltajan yövuoron jälkeisenä nukkumispäivänä lapsi voi olla hoidossa klo 16 asti. Vanhemman vapaapäivänä tms. hoitoaika on mahdollista varata klo 8–16 välille.
- 4. Mikäli lapsen hoitoaikoja ei ole varattu määritellyyn aikaan mennessä, yksikön työvuorot suunnitellaan tiedossa olevan tarpeen mukaan, ja työvuorosuunnitelmia ei muuteta myöhässä tulevan varauksen vuoksi.**
- 5. Kokopäivähoidossa lapsen hoitopäivän pituus voi olla enintään 10 h. Esikouluikäisellä lapsella myös esiopetus lasketaan ko. aikaan. Lapsella on oltava viikossa kaksi viikkolepopäivää.**
- 6. Ruokailun periaatteet vuorohoidossa:** aamupala tarjotaan lapselle, jonka hoitoaika alkaa 8.30 tai aikaisemmin, lounas tarjotaan lapselle, jonka hoitoaika alkaa 11.30 tai aikaisemmin. Päivällinen tarjotaan lapselle, jonka hoitoaika jatkuu 17.30 jälkeen. Iltapala puolestaan lapselle, jonka hoito jatkuu illalla yli klo 19.30.

(Perustuu varhaiskasvatuslakiin ja asetukseen, sekä AVI:n ohjeistukseen)

Nämä vuorohoidon käytännöt ja varaamisen periaatteet henkilökunta käy läpi hoitosuhteen alussa jokaisen perheen kanssa, jolla vuorohoidon tarve.

5. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Myös kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys, (mm. ihmissuhteiden pysyvyyteen pyrkiminen) varhaiskasvatusaikana on keskeinen tavoitteemme. Jatkumo esiopetukseen ja perusopetukseen pyritään saamaan sujuvaksi.

Varhaiskasvatuspolun aloitus pehmeän laskun periaatteen mukaisesti

Siirtyminen kotoa varhaiskasvatukseen on suuri askel lapselle ja perheelle. Lapsen sopeutumista uuteen ympäristöön helpottaa, kun hän saa tutustua lapsiryhmään, kasvatushenkilöstöön ja ympäristöön yhdessä vanhempiensa kanssa. Alkuvaiheessa luotu luottamus kodin ja kasvatushenkilöstön välillä takaa lapselle turvallisen ja suotuisan kasvu-ympäristön. Aloitusvaiheen vakiintunut käytäntö on, että lapsen ryhmän aikuinen tekee kotikäynnin lapsen kotiin. Kotikäynnillä tutustutaan lapseen ja hänen perheeseensä, ja keskustellaan huoltajien ja lapsen toiveista tulevaa varhaiskasvatustaivalta koskien. Samalla suunnitellaan myös tuleva tutustumisvaihe. Ennen varsinaista varhaiskasvatuksen aloitusta on suositeltavaa, että lapsi kävisi yhdessä huoltajansa kanssa tutustumassa varhaiskasvatusympäristöön. Lapsen iästä, temperamentista ja perheen tarpeista riippuen tutustumiskertoja voi olla yksi tai useampi. Lapsi tutustuu ensin vanhemman kanssa, ja tutustumisen edetessä voi jäädä yksin pidemmäksi aikaa. Suositeltavaa on, että käynnit sijoittuvat eri aikoihin. Keskustelu lapsen tyypillisistä tavoista ja tutuista rutiineista on olennaista, että ne voidaan huomioida aloitusvaiheessa ja lievittää eroahdistusta. Alavieskan varhaiskasvatuksen yksiköissä järjestetään pienryhmätoimintaa, joka helpottaa pysyvien suhteiden muodostamista lasten ja henkilöstön välillä ja auttavat henkilökuntaa tuntemaan lapset ja heidän tarpeensa yksilöllisemmin.

Siirtymä esiopetukseen

Esiopetusta tullaan järjestämään kunnassamme sekä Keltasirkun tiloissa että yhtenäiskoululla. Syksyllä 2023 yksi Keltasirkun ryhmistä muuttuu esiopetusta tarjoavaksi ryhmäksi. Esiopetusryhmiä muodostaessa otetaan huomioon täydentävää varhaiskasvatusta tarvitsevat, tukea tarvitsevat lapset ja huoltajien toiveet.

Varhaiskasvatuksessa otetaan 5-vuotiaiden toiminnassa vuosikellon mukaan esille oppimisvalmiuksia kehittäviä asioita esim. kynätyöskentelyyn ja hahmottamiseen liittyviä asioita. 5-vuotiaiden ryhmäytyminen tehdään mahdolliseksi leikkiä unohtamatta.

6. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustlain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä. Huolehdimme siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen. Tämä on sekä taito että oikeus, josta tulee kertoa toistuvasti lapselle. Taito ja oikeus vahvistuvat, kun ammattilainen todella pysähtyy kuulemaan lasta ja kannustaa kertomaan huolistaan, tunteistaan ja toiveistaan.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävä elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsen tulee tietää, että hänellä on oikeuksia päättää omasta kehostaan ja rajoistaan sekä oikeus olla turvassa ja sanoa 'ei'. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstö pyrkii luomaan moninaisuutta ja tasa-arvoa kunnioittavan ilmapiirin. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää taitojaan ja esteettistä ajatteluaan

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Alavieskassa huoltajille tehtiin arvokysely maaliskuussa 2017, ja samassa yhteydessä he saivat ehdottaa paikallisia painotuksia varhaiskasvatussuunnitelmaamme ja kertoa mistä koostuu lapsen hyvä päivä varhaiskasvatuksessa. Kyselyn johtopäätöksenä voidaan pitää, että huoltajat arvostavat **luottamuksen** syntymistä ja säilymistä lapsensa varhaiskasvattajiin, ja **yhdenvertaisuus** ja **tasa-arvo** saivat kannatusta myös huomattavan paljon. Henkilöstö korosti lapsuuden itseisarvon merkitystä ja sen muistamisen tärkeyttä jokapäiväisessä arjessamme ja kohtaamistilanteissa. Lapsen hyvä päivä sisältää vastausten perusteella mm. leikkiä, rutiineja, turvaa, monipuolista ravintoa, yhdessäoloa, ulkoilua, mielekästä puuhaa, kädentaitojen ja käytöstopojen opettelua, kiireettömyyttä ja positiivisuutta.

7. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä

jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana. Kunnassamme oppimiskäsitys perustuu lapsen vahvuuksien tukemiselle ja hyvän huomioimiselle. Kannustuksella ja positiivisella asenteella henkilöstö tukee lapsen omaa kykyä ja motivaatiota oppia.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Leikin merkitys tulee huomioida kaikissa toimintamuodoissa ja sille tulee antaa tilaa ja aikaa kasvattajien tietoisella toiminnalla.

8. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Kasvatustyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä **kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa**. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää. Lapsen välittäminen, kuuleminen ja arvostaminen omana, tärkeänä itsenään tulee näkyä varhaiskasvatuksessa joka tasolla.

Kasvatuksen yhtenä tehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Kasvatus myös siirtää kulttuuriperintöä, arvoja, tapoja ja normeja seuraavalle sukupolvelle.

Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja varhaiskasvatuksen tuelle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin.

Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Sukupuolesta ja muista ominaisuuksista riippumatta kaikille lapsille tarjotaan turvallista kosketusta, mahdollisuus sylissä oloon ja läheisyyteen. Itsetunto ja myönteinen kehonkuva vahvistuvat läheisyydestä ja turvallisesta kosketuksesta. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää ja **osa pedagogista toimintaa**. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

9. Laaja-alainen

Varhaiskasvatuksessa laaja-alaiselle osaamiselle muodostuu tietojen, asenteiden ja tahdon Osaaminen tarkoittaa myös

osaaminen

luodaan pohjaa lasten Laaja-alainen osaaminen taitojen, arvojen, kokonaisuudesta. kykyä käyttää tietoja ja

taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Osiossa Oppimisen alueet kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta ja uuden luominen edellyttää luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perusta luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu kehittyy merkityksellisten ja monipuolisten kokemusten avulla. Lasten omalle ajattelulle ja ihmettelylle annetaan aikaa ja tilaa. Leikille annetaan tilaa ja aikaa ja siihen kannustetaan, koska leikissä lapsen on mahdollista käyttää luovuutta ja mielikuvitusta sekä oppia, tutkia ja kokeilla yhdessä. Pienryhmätoiminta ja inhimilliset ryhmäkoot antavat mahdollisuuden rauhalliseen leikkiin ja tutkimiseen lasten ja aikuisten kanssa. Yritykselle ja erehdykselle annetaan tilaa, ja lapsia kannustetaan sinnikkyyteen ja uusien ratkaisujen keksimiseen. Lapsella tulee olla aikaa kokeilla itse - epäonnistuminen ei haittaa. Lapsia ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan.

Lasten taitoja jäsentää ja nimetä ympäristöään tuetaan lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Lapsia kannustetaan havainnoimaan ympäristöä ja sen ilmiöitä päivittäin. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Ympäristön havainnointi on lapsille erityisen mieltä luonnossa ja lähiympäristössä liikkeessä. Havainnoille ja lasten omalle pohdinnalle tulee antaa aikaa ja tilaa. Yhteinen pohdinta auttaa lapsia tunnistamaan vahvuuksiaan, ja lasten osaamista pyritään tekemään näkyväksi myös lapselle itsellensä. Tämä vahvistaa lapsen uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurillisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurillisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä tunnistaa, ymmärtää ja arvioida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurillista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan paitsi oman ryhmän lapsiin, myös toisten ryhmien lapsiin ja perheisiin. Lasten kiinnostuneisuutta tuetaan, ja aikuiset toimivat mallina erilaisten ihmisten, kielten, katsomusten ja kulttuurien myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lapset toimivat yhdessä ja oppivat toisiltaan, joten jokaisella lapsella on oma, tärkeä paikkansa ja osansa ryhmässä. Lasten kanssa opetellaan toisen asemaan asettumista ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista. Lapsille annetaan mahdollisuus ratkaista itse syntyneitä ristiriitatilanteita, lapsen ikä ja taidot huomioiden. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja.

Varhaiskasvatuksessa saadut tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Erilaiset juhlat, leikit, ruokailuhetket ja perinteet tarjoavat tilaisuuden jakaa tietoa erilaisista perinteistä ja tavoista. Erilaiset katsomukset nähdään osana kulttuuria, ja paikallisia kulttuurillisia erityispiirteitä huomioidaan kasvatuksessa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Kehossa on nimet joka paikalle ja asenne kehon kaikkia osia kohtaan on hyväksyvä myös hygienian hoidossa. Kaikista kehon paikoista voi puhua aikuisen kanssa. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti eri oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä.

Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan kaikenlaisia tunteita; riemua, pelkoa, ikävää, hoivahalua, riehakkuutta, suuttumusta jne. Tunteita tai käytöstä ei nimetä arvottavalla tavalla poikamaiseksi tai tyttömäiseksi. Lapsille opetetaan asiallista tunteiden ilmaisua; ihastumisen, rakkauden, ystävyys ja koskettamisen suhteen esimerkiksi halaus- tai suukottamistilanteissa ja negatiivisten tunteiden osoittamista rakentavasti, toiset huomioiden.

Lasta opetetaan ja ohjataan turvataidoissa, lapsen oikeudesta ja asenteesta omaa kehoa ja toisten kehoa kohtaan, vaikka lapsi ei kysyisi. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Turvataitokasvatuksessa lapselle opetetaan tärkeimmät turvataidot kuten koskettamisen säännöt, uimapukusääntö ja kolmen kohdan sääntö (sano ei, lähde pois, kerro aikuiselle, johon luotat).

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnan toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Yhteistyössä huoltajien kanssa tuemme lasten ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. (Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöä itse ja yhdessä muiden kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa.) Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Lapsiryhmien käytössä ovat tabletit ja tietokoneet. Älynäyttö on käytössä esioppilaiden ryhmässä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Varhaiskasvatuksen toimintasisältöjä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä henkilöstön, lasten sekä heidän huoltajiensa kanssa. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Näin lasten käsitys itsestä, itseluottamus ja sosiaaliset taidot kehittyvät. On tärkeää, että lapset osaavat ja voivat pyytää aikuisen apua sitä tarvitessaan. Heidän on tärkeä saada tietää, että heillä on aina oikeus aikuisen apuun ja suojeluun. Lapsia kannustetaan myös auttamaan toisia ja toimimaan yhdessä arjen pienten pulmien ratkaisemiseksi.

10. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuri muuttuu ja kehittyy jatkuvasti, ja se vaikuttaa kaikkiin sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tiedostetaanko sen merkitys vai ei. Sillä tarkoitetaan kanssakäymisen ja arvostamisen tapaa työssä ja ihmissuhteissa. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja toimimattomien ja ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Työntekijöiden tapa olla ja toimia vuorovaikutuksessa välittyy lapsille mallina. Työntekijän toiminnan taustalla olevien arvojen, tietojen ja uskomusten havaitseminen, ymmärtäminen ja arviointi ovat tärkeitä. Koko yhteisön arvostava ja kunnioittava dialogi on pohjana toimintakulttuurin jatkuvalle kehittämiselle.

Kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus. Inklusion tavoite kattaa koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin, ja se on jatkuvasti kehittyvä prosessi sekä tavoite kohti jokaisen lapsen täysimääräistä osallisuutta. Inklusiivisuus tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään niin lasten, henkilöstön kuin huoltajien osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Inklusio liittyy paitsi lapsen varhaiskasvatuspaikkaa koskeviin järjestelyihin myös kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusion tavoitteena on, että jokainen lapsi saa kokea oppimisen iloa, kuulua ryhmään, oppia vertaisiltaan ja kasvaa potentiaaliinsa. Pedagogisesta näkökulmasta toiminnan eriyttäminen on yksi keskeinen työtapo inklusion edistämiseksi. Näin ollen jokainen lapsi saa kehittyä ja oppia omaan tahtiin, omien edellytyksien mukaisesti ja omana ainutlaatuisena yksilönä ja yhteisön jäsenenä.

Käytännössä kehittäminen tapahtuu uusien toimintatapojen rohkeana, mutta tarkoituksenmukaisena kokeilemisena, oppimisympäristöjen muokkaamisena ja ammatillisen osaamisen kehittämisenä. Päiväkodin tai lapsiryhmän säännöt ja rutiinit ovat toimintakulttuuria, jota on hyvä aika ajoin pohtia, kyseenalaistaa, uudistaa ja läpikäydä, myös yhdessä huoltajien kanssa. Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Tiimipalaverien toteutuminen yksiköissä ja perhepäivähoidossa turvataan varmistamalla riittävä henkilöstö ja toisaalta luomalla niistä totuttu tapa. Niissä on tavoitteena kehittää ja innovoida yhteistä toimintakulttuuria. Koko henkilöstön kehittämispäivät järjestetään vuosittain. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lasten ja huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä kuullaan ja hyödynnetään toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Varhaiskasvatusyhteisössä annetaan tilaa erilaisille ajatuksille ja tunteille, ja niiden jakaminen nähdään tärkeänä. Yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä uusien toimintatapojen kokeiluun kannustetaan.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Toimiva tiimikäytäntö on edellytys oppivalle ja sitoutuneelle työyhteisölle. Säännöllisissä keskusteluissa ja tiimeissä pyritään arvioimaan omaa työtä ja toimintatapoja yhdessä. Avoimuus ja asioiden

esille nostaminen nähdään tärkeänä toimintakulttuurin kehittämisen kannalta. Lapsen etu ja huoltajilta saatu palaute ovat myös tärkeitä.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikki nähdään Alavieskan toimintakulttuurissa tärkeänä ja merkityksellisenä osana lapsen hyvää päivää. Leikkiä rajoittavia tekijöitä pyritään tunnistamaan ja kehittämään leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Leikkirauhan antaminen sekä leikkiin keskittyminen nähdään hyvin tärkeänä, samoin leikin rikastaminen ja havainnointi on vahvuutemme. Leikki saa näkyä ja kuulua, ja oppimisympäristöjä pyritään järjestelemään siten, että pitkäkestoinen leikki turvataan mahdollisuuksien mukaan. Mielikuvituksellisuuteen, omaan ilmaisuun ja luovuuteen kannustetaan. Lasten leikkialoitteisiin vastataan ja vertaissuhteiden syntymistä tuetaan leikin avulla.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Kunnioitus ja arvostus yhteisön jäsenten kesken on tärkeää. Henkilöstö toimii hyvän vuorovaikutuksen mallina lapsille, ja tukee vuorovaikutussuhteiden syntymistä ja säilymistä. Ristiriitoja pyritään ratkaisemaan yhdessä ja rakentavasti. Kiusaaminen tunnistetaan ja siihen puututaan välittömästi.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulee kohdata ja kohdella yhdenvertaisina. Erilaisista yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvistä asenteista tulee keskustella ja pohtia, miten henkilöstön asenteet näkyvät toiminnan ja vuorovaikutuksen tavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön tavat välittyvät mallina lapsille. Lapsia rohkaistaan ja kannustetaan tekemään valintoja ja päätöksiä ilman stereotyyppisiä rooleja tai ennakkoodotuksia. Myönteinen ja kannustava vuorovaikutus nähdään erityisen tärkeänä identiteetin ja itsetunnon kehittymisen kannalta.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Vaikka Alavieskassa muutos näkyy vielä hyvin vähäisesti, henkilöstöä kannustetaan hankkimaan tietoa erilaisista kulttuureista ja katsomuksista. Oma, paikallinen kulttuuriperinne nähdään tärkeänä, ja kulttuurien moninaisuus voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Näihin tartutaan erityisesti silloin, kun lapsiryhmässä esiintyy kulttuurista moninaisuutta.

Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, huoltajien toiveet niihin liittyen ja lapsille annetaan mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Lapsia rohkaistaan liikkumaan monipuolisesti eri ympäristöissä. Ulkoilu nähdään tärkeänä osana lapsen hyvinvointia, ja siihen panostetaan. Riittävä, terveellinen ravinto edistää hyvinvointia. Turvallisiin, hyviin päivärutiineihin kuuluu mahdollisuus lepoon ja rauhoittumiseen. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia. Kiireettömyys on sisäänrakennettuna arjen toiminnoissa ja siirtymissä.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta ja läheisyyttä sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä on kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma, jossa tarkastellaan lähemmin käytössä olevia toimintamalleja. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

11. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö.

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristö-käsite sisältää varhaiskasvatuksessa sisällä ja ulkona muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Hyväksyvä, luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri varhaiskasvatuksessa tukee lapsen myönteistä itsetuntoa ja minäkuvaa sekä edistää vuorovaikutuksen ja erilaisuuden hyväksymistä. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tärkeä rooli turvallisen psyykkisen ympäristön luomisessa. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä osiossa Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä. Kolmiportainen tuki toteutuu parhaiten, kun oppimistilanteet ja siirtymät voidaan toteuttaa pienryhmissä. Toiminnallinen oppiminen on lapsilähtöistä ja siinä leikki on keskeisessä roolissa. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Tunne- ja turvataitokasvatus vahvistavat lasten psyykkistä hyvinvointia tunnetaitoja ja itsetuntoa tukemalla. Taitoja harjoitellaan arjen tilanteissa. Henkilöstö on vuorovaikutustilanteissa aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsesta ja hänen tekemistään asioista. Lapsen aito kohtaaminen edellyttää toteutuakseen yhteyden syntymisen. Vuorovaikutushetkeen pysähtyminen luo yhteyttä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta. Oppimisympäristöjen tulee mahdollistaa päivittäisen liikuntasuosituksen saavuttaminen.

Alavieskassa maaseutumainen, helposti lähestyttävä luonto sekä pihat, leikkipuisto ja muut rakennetut ympäristöt ovat varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä, joita huoltajat korostivat paikallisuuden huomioimisessa. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kirkkoon, kulttuuriperintökohteisiin, kauppaan ja erilaisiin retkikohteisiin rikastavat lasten oppimisympäristöjä.

Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

12. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Luottamuksen ja yhteistyön rakentaminen alkaa varhaiskasvatuksen aloitusprosessissa. Jokaiselle perheelle tarjotaan mahdollisuutta kotikäyntiin, jolloin varhaiskasvattajalla, tulevalle lasta lähimpänä työskentelevällä aikuisella on tilaisuus tutustua lapseen ja hänen perheeseensä lapselle tutussa ja turallisessa ympäristössä. Kotikäynnin lisäksi lapsi vanhempineen käy tutustumassa tulevaan varhaiskasvatusympäristöön. Huolella toteutetun aloitusprosessin merkitys lapsen varhaiskasvatuksen polulla tunnetaan ja tunnustetaan.

Lapsen huoltajia kannustetaan yhteistyöhön päivittäin. Huoltajille toteuttamamme kyselyn perusteella lapsen tuonti- ja hakutilanteiden kiireettömyys ja rauhallisuus sekä työntekijän lapselle ja huoltajalle antama aika tuonti- ja hakutilanteissa koetaan tärkeäksi. Tavoitteena on luoda rauhallinen ympäristö, jolloin huoltajalla on aikaa ja mahdollisuuksia kertoa lasta koskevista asioista luottamuksellisesti ja oikea-aikaisesti. Jokainen lapsi on tärkeä ja ainutlaatuinen, ja pyrimme aina tuomaan ilmi lasta koskevia asioita myönteisessä ja kannustavassa valossa.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirrymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea. Luottamus mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista. Perhekäsitys laajenee myös isovanhempiin, ja heitä kutsutaan joskus varhaiskasvatuksen arkeen tai tapahtumiin. Heidän merkityksensä perheiden tukiverkostona tunnustetaan.

Alavieskassa on käytössä "Lapset puheeksi -menetelmä", jonka tarkoituksena on tunnistaa lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät keskustelussa huoltajien kanssa. Keskustelussa kartoitetaan lasta suojaavia tekijöitä eri kasvuympäristöissä ja miten niitä voitaisiin tukea. Lapset puheeksi- keskustelu pidetään nykyisellään jokaiselle kolmivuotiaalle lapselle, joko varhaiskasvatuksessa tai lastenneuvolassa. Tavoitteena on, että jokainen työntekijä saa menetelmän käyttöön koulutuksen, jotta jokaisen lapsen osalta keskusteluun saadaan lasta hyvin tunteva työntekijä.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Käytössämme on varhaiskasvatuksen tietojärjestelmä Daisy, joka on netin kautta toimiva viestintäväline kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Pyrimme järjestämään tapahtumia, jossa vanhemmat saavat verkostoitua toistensa kanssa.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslaki edellyttää kunnan varhaiskasvatusta järjestäessään toimivan monialaisessa yhteistyössä ja luovan tarvittavat yhteistyörakenteet. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Pitkäaikaissairaana lapsen kyseessä ollen yhteistyö ja perehdytys ovat välttämätöntä ja aina yksilöllisesti räätälöityä. Laajaan terveystarkastukseen 4-vuotis neuvolassa sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Poliisin toiminta ja pelastuslaitoksen tehtävät tulevat tutuksi vierailujen kautta. Yhteistyö ja yhteistyön kehittäminen kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Alavieskassa seurakunta on tärkeä katsomuksellinen yhteistyökumppani, ja sen järjestämissä tapahtumissa vieraillaan usein. Lisäksi tehdään vierailuja vanhainkotiin ja mielenterveyskuntoutujien toimintakeskukseen.

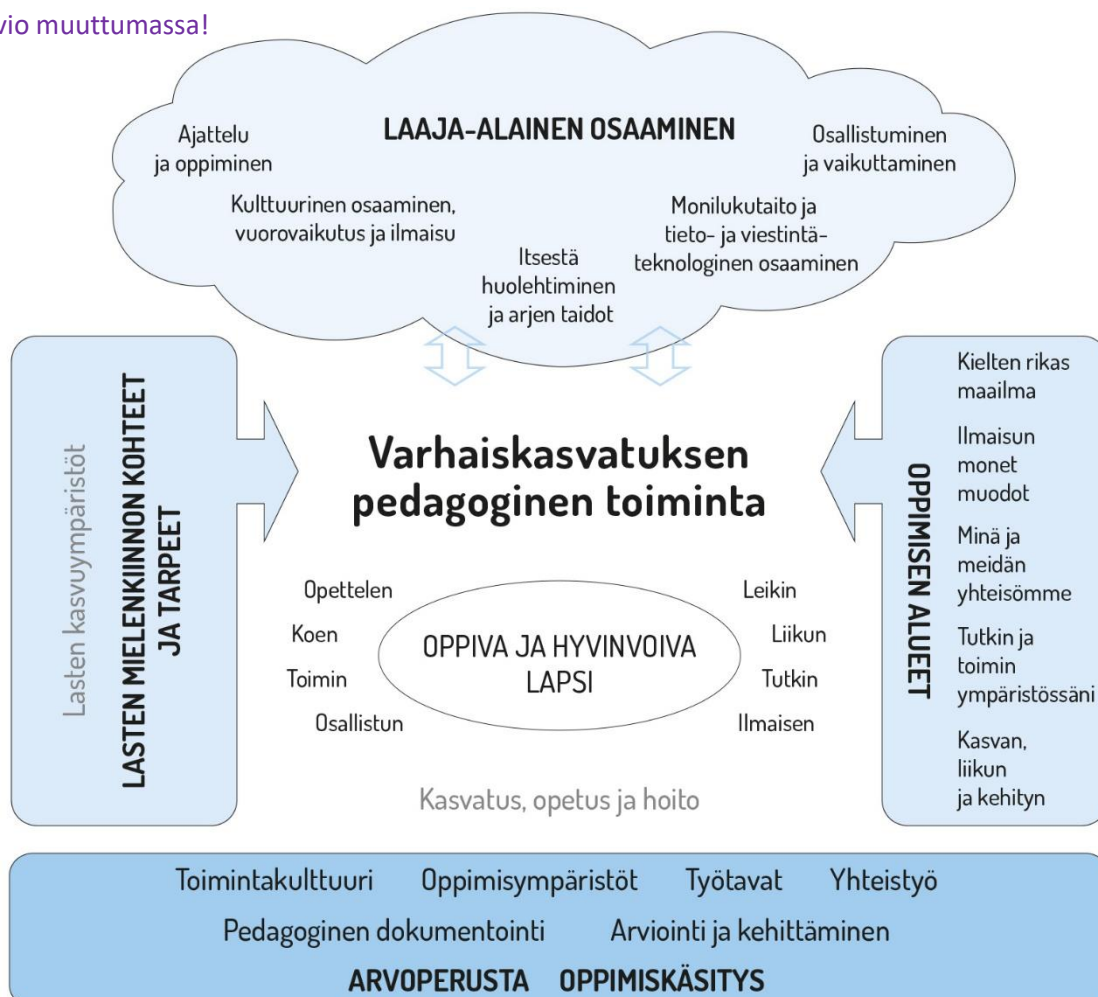
13. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Pedagogisen toiminnan tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1.) Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia, ja ne antavat pohjaa ryhmän omalle varhaiskasvatussuunnitelmalle. Lapsiryhmän (päiväkodin ryhmän tai perhepäivähoitoryhmän) varhaiskasvatussuunnitelman laatii ryhmän pedagogiikasta vastaava kasvattaja, ja se kulkee punaisena lankana ohjaamassa koko toimintavuoden pedagogiikkaa. Pedagogisen toiminnan lähtökohtana ovat myös varhaiskasvatussuunnitelmassa esille nousseet oppimisen alueet. Lasten mielenkiinnon kohteet, tarpeet, toiveet ja heille merkitykselliset asiat näkyvät toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Toiminta on lapsilähtöistä, vaikkakin aikuisjohtoista. Vuodenaikojen vaihtelu ja erilaiset vuodenvaihtoihin liittyvät juhlat rytmittävät toimintaa. Toimintavuodelle on usein mietitty kantava teema, joka näkyy toiminnassa ympäri vuoden. Varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta tulee muodostua lapselle mielekäs jatkumo.

Päiväkodeissa pedagogisen toiminnan suunnittelu on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla, mutta suunnitelma tehdään tiimityönä, jossa kaikkien mielipiteet, ajatukset ja vahvuudet huomioidaan. Toteuttaminen ja suunnitelmaan sitoutuminen on jokaisen työntekijän vastuulla. Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja suunnittelee ja toteuttaa monipuolista toimintaa samalla tavalla oman lapsiryhmänsä kanssa. Toiminta sovelletaan lasten ikätasoon sopivaksi.

Varhaiskasvatussuunnitelmien ja toiminnan arviointia tehdään pääosin keväällä, mutta lasten, huoltajien ja henkilöstön antama palaute näkyy toiminnan kehittämisessä ympäri vuoden. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen.

Kuvio muuttumassa!

14. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lapsesta, hänelle tärkeistä asioista ja hänen persoonastaan. Lapsen taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat dokumentoinnin kautta näkyväksi ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. Dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan lasta, lasten välisiä suhteita sekä yhteisön vuorovaikutusta ja sen luonnetta. Dokumentoinnin avulla toimintaa kyetään kehittämään lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi ja se on perusta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa.

Alavieskan varhaiskasvatuksella on käytössä oma pedagogisen dokumentoinnin opas. Opas auttaa lähikehityksen vyöhykkeen tunnistamisessa, sekä antaa vinkkejä siitä, mitä taitoja olisi hyvä harjoitella missäkin ikävaiheessa. Näin se toimii arjen toiminnan suunnittelun apuvälineenä, ja yleisen ja erityisen tuen järjestäminen varhaisessa vaiheessa helpottuu ja sujuvoituu. Lisäksi pyritään lisäämään henkilöstön tietoisuutta pedagogisen dokumentoinnin merkityksestä työvälineenä toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

15. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

16. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itsellensä leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itsellensä vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. Samalla osallisuus toteutuu lapsesta lähtien, ja omien taitojen kehityksen tahdissa osallisuuden on mahdollisuus kasvaa.

Leikkiä havainnoidaan ja dokumentoidaan säännöllisesti, jotta henkilöstö saisi lisää ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Dokumentointiin käytetään esimerkiksi valo- ja videokuvausta ja erilaisia havaintojen kirjaamisen menetelmiä. Havaintoja käytetään hyväksi toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstö havaitsee lasten leikkialoitteita herkästi ja avoimesti ja vastaa niihin sopivalla tavalla. Leikin kehittymisen vaiheet lapsen kasvaessa tunnetaan ja lasta autetaan omaksumaan yhteisleikin taitoja ja yhteisön sääntöjä leikin avulla. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukevat lasten välistä vuorovaikutusta.

Lapsen annetaan leikkiä ja ilmaista itseään sukupuolistereotyyppien rajoittamatta. Lapsen sukupuolesta riippumaton monenlaisuus, yksilöllisyys ja omanlaisuus ovat sallittua. Lapsia kannustetaan kokeilemaan monipuolisesti eri aktiviteetteja ja rooleja, ja kunnioitetaan myös heidän oikeuttaan olla kiinnostumatta niistä.

Pitkäkestoisen leikin onnistumiseksi lasten rakentamat leikkiympäristöt pyritään säilyttämään esimerkiksi seuraavaa päivää varten. Leikin arvostaminen näkyy siten, että leikkiin annetaan aikaa, rauhaa ja tilaa. Leikkivälineet ja -materiaalit ovat lasten saatavilla ja vapaasti käytettävissä lasten kiinnostusten kohteiden mukaisesti. Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Oppimisympäristöt joustavat mahdollisuuksien mukaan, ja erilaisia tiloja käytetään luovasti hyväksi sekä sisällä että ulkona. Lapsille kerrotaan myös leikin rajat: Leikistä ei saa tulla paha mieli kenellekään, leikistä saa aina lähteä pois, jos haluaa, eikä leikki saa olla salaisuus vaan aikuisille voi aina kertoa siitä.

17. Oppimisen alueet

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

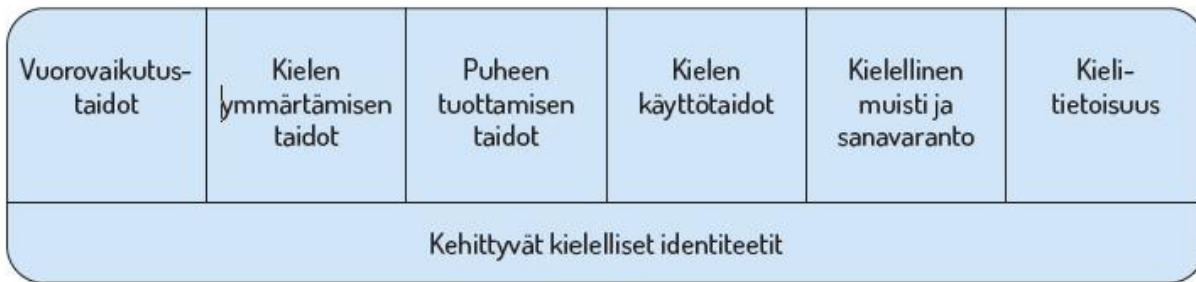
17.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielen käyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen kasvatus- ja opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. S2 kielen opetuksen systematisointi on tarpeellista suunnitella varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoimana. Lapsen äidinkieli voi olla esim. ukraina, tai lapsella voi olla kaksikielinen koti. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja. Alavieskassa koemme, että henkilöstö on lapselle malli - pidämme huolta siitä, että näytämme hyvää esimerkkiä kielen käytöstä arjen eri tilanteissa.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä. Alavieskassa kirjastoa käytetään paljon, ja sieltä saadaan erilaista, vaihtelevaa materiaalia kielen kehityksen tueksi. Perinteiset kirjat ja tarinat ovat suosittuja, mutta myös erilaisten laulujen, lorujen ja runojen merkitys kielen kehitykselle ymmärretään tärkeäksi. Lapsia myös rohkaistaan tarinoimaan, loruilemaan ja hassuttelemaan kielellä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten

kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Alavieskassa pidämme tärkeänä, että lapsille opetetaan myös kuvan lukemisen taitoa erilaisten arjen esimerkkien avulla.

17.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen** ja **kuvallisen ilmaisun**, **käsityöllisen toiminnan** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta. Alavieskan varhaiskasvatuksessa pidämme tärkeänä sitä, että erilaiset materiaalit ovat lasten vapaasti saatavilla, ja kannustamme myös omaehtoiseen taiteen tekemiseen. Tekemisen prosessia dokumentoidaan esimerkiksi valokuvaamalla. Materiaalia pyritään käyttämään luovasti ja monipuolisesti, ja lapsia kannustetaan rohkeaan, luovaan kokeilemiseen.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun sekä lapsiryhmälle soveltuvien teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. **Käsityöllisen toiminnan** ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä. Koska Alavieskassa luonto on lähellä, pyrimme käyttämään sen tuomia materiaaleja ja mahdollisuuksia osana kuvallista ilmaisua.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta. Koska Alavieskassa kirjasto on lähellä, sitä hyödynnetään kaikissa päiväkodeissa lähes viikoittain. Tavoitteena on käyttää toiminnassa monipuolisesti erilaisia sanallisen ja kehollisen ilmaisun muotoja.

17.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös

ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita. Osallisuus ja lapsen äänen kuuleminen korostuu eettisen ajattelun oppimisessa.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin heidän ympärillään olevia uskontoja ja katsomuksia. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatus on kuitenkin uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta, vaikka kunnassamme yhteistyö luterilaisen seurakunnan kanssa kuuluu kulttuuriin ja kristillisyyden rytmittämään vuodenvaihtuksen juhlaa. Nämä tarjoavat luontevan tavan tarkastella muitakin lapsiryhmässä esillä olevia katsomuksia, samoin muut arjen tilanteet kuten ruokailu tai syntymäpäivien vietto. Huoltajien kanssa sovitaan, osallistuu lapsi seurakunnan toimintoihin, joita varhaiskasvatusryhmille on tarjolla.

Kaikkien lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Lasten ihmettelulle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan askarruttavia elämänskysymyksiä. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla. Alavieskassa tähän tuo mahdollisuuksia kotiseutumuseomme ja niissä tarjolla olevat tapahtumat ja tutustumiskäynnit.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisaan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenvaihtuksen leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta. Ammatteihin ja työelämään tutustuminen voi alkaa jo varhaiskasvatuksessa huoltajien työpaikkoihin tutustumalla (hammashoitolaikäynnit, maatilavierailut, paloasemaan ja poliisin työhön tutustuminen jne.)

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähte- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

17.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä. Koska Alavieska on pieni maaseutukunta, varhaiskasvatukssamme painottuu erityisesti lähiluonnon, maatalouden ja kestävän kehityksen merkitys.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka. Alavieskassa luontoa käytetään laajasti hyväksi oppimisympäristönä sekä materiaalivarastona; metsäretket, jokivarren muuttuminen vuodenaikojen mukaan, puut, kasvit ja eläimet ovat joka viikkoisia aiheita.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteen vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen,

tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttamaan kestäväan elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta siitä. Kunnassamme tämä näkyy siten, että lasten kanssa keskustellaan esimerkiksi kierrättämisen ja esineiden uudelleenkäytön merkityksestä ja mahdollisuuksista. Materiaaleja käytetään luovasti, mahdollisimman loppuun asti ja lapset osallistuvat myös jätteiden lajitteluun.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä. Varhaiskasvatuksessamme pyrimme käyttämään lasten kanssa yhdessä erilaisia tietolähteitä (kirjasto, internet, lehdet) vastausten löytämiseen.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan teknologisiin ja digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita. Kunnassamme pyrimme mahdollistamaan erilaisten teknologisten ideoiden ja lasten omien keksintöjen tuomisen osaksi leikkiä sekä sanoitamme erilaisten laitteiden ja koneiden toimintaperiaatteita lapsille.

17.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojen tulee

hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla. Kunnassamme ulkoilun tärkeyttä painotetaan, ja pyrimme ulkoilemaan mahdollisimman monenlaisissa sääolosuhteissa. Lisäksi myös lähiluonnon tarjoamia liikuntamahdollisuuksia käytetään hyväksi.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus. Alavieskassa liikuntaa monipuolistaa liikuntasalin käyttö varatuilla vuoroilla, pururadan käyttö kesäisin ja hiihto- ja luistelumahdollisuuksien käyttäminen talvisin. Ohjattua liikuntaa järjestetään sekä liikuntasalin että päiväkodin tiloissa, sekä myös ulko-olosuhteissa. Liikuntavälineiden helppo saatavuus tukee lasten omaehtoista liikuntaa päiväkodissa.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan ikätason mukaisesti omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä. Pyrimme antamaan lapselle aikaa tutustua uusiin ruokiin ja makuihin.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lyhyet etäisyydet tekevät lähiympäristössä liikkumisesta luonnollisen osan kuntamme varhaiskasvatusta. Lisäksi työntekijöiden ja vanhempien antama esimerkki turvallisesta toiminnasta liikenteessä on hyvä ottaa huomioon.

18. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten ja monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itsellensä sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. S2 kielen opetuksessa käytetään apuna Moomin Language Schoolia (digialusta) ja isompien lasten ryhmässä harjoitellaan myös englannin perusteita.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään. Oma äidinkieli sekä suomen oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä sekä lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä huoltajien kanssa. **Viittomakieltä** käyttävän lapsen varhaiskasvatus toteutetaan samassa ryhmässä kuin muidenkin lasten, käyttäen viittomakieltä ja puhuttua kieltä, lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakielisen lapsen tullessa varhaiskasvatuspalvelujen piiriin, hänen kohdallaan räätälöidään riittävä tuki ja toimenpiteet kielen ja kieli-identiteetin sekä kulttuuri-identiteetin säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi.

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen, eli sitä järjestetään tarpeen mukaan. Alavieskassa on toistaiseksi varhaiskasvatus järjestetty yksikielisenä.

19. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa varhaiskasvatuksen laadukasta toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville. Lapselle tarjotaan tukea tarvittaessa, tarvittavan laajuisena, yksilöllisesti kohdennettuna ja oikea-aikaisena kolmiportaisesti yleisenä, tehostettuna tai erityisenä tukena. Lapsen tarvitsema tuki, tuen toteuttamistapa ja arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tuella edistetään lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Tuella ennaltaehkäistään ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista sekä lapsen syrjäytymistä. Tuki tarjotaan lähelle lasta, jokapäiväisessä toiminnassa yksilöllisesti sopivalla tavalla häntä kuullen ottaen ikä ja kehitys huomioon. Lapsen vahvuudet ovat lähtökohtina tuen järjestämiseen. Jokaisella lapsella on mahdollisuus kokea itsensä hyväksytyksi ja saada onnistumisen kokemuksia ja kannustusta, jotta lapsen minäkuva kehittyisi myönteiseksi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli on olennainen lapsen tuen tarpeen arvioinnissa. Henkilöstö osallistuu tuen tarpeen havainnointiin ja tuen antamiseen koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tukena havainnoimisessa ja niistä tehtävissä johtopäätöksissä ja auttaa tuen tarjoamisessa niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä.

Lapsen tuen tarpeen arviointi voi käynnistyä myös huoltajan, neuvolaterveydenhuollon tai muun sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tekemän huomion pohjalta. Lapsen tuen tarpeen havaitsemiseksi, arvioimiseksi ja toteuttamiseksi toimitaan yhteistyössä varhaiskasvatushenkilöstön, lapsen, hänen huoltajiensa, konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä. Arvioinnin lähtökohtana on yhteinen tarkastelu tai aiemmin todettu lapsen tuen tarve. Havaintoja dokumentoidaan pidemmällä aikavälillä.

Varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen ja annettavaan tukeen. Tuen tarpeidensa mukaisesti lapsella on oikeus myös saada varhaiskasvatusta ja tukea pienryhmässä tai erityisryhmässä. Inklusiivinen toimintatapa tukee ja edistää lapsen täysimääräistä osallisuutta. Alavieskassa inklusiiviomallia toteutetaan kaikissa ryhmissä.

Tuki rakennetaan vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin huomioiden yhteisölliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, ja tuen tarve ja taso ja sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli lapsi saa puhe- toiminta- tai fysioterapiaa, se mahdollistetaan myös tarvittaessa varhaiskasvatuspaikassa annettavaksi (tilajärjestelyt). Lapsella on oikeus rakenteellisiin tuen muotoihin ja erityisopetukseen perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän tai tuottajan päättämällä tavalla.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö laatii tukea tarvitseville lapsille tuen suunnitelmat osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja, että nämä suunnitelmat arvioidaan säännöllisesti.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta ja tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta ja Alavieskassa **varhaiskasvatusjohtaja**. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

19.1. Varhaiserityiskasvatuksen toimintasuunnitelma Alavieskassa

Alavieskan kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimessa varhaiskasvatuksessa. Tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytystä.

Alavieskan kunta ostaa konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita kunnan ulkopuolelta. Toimintasuunnitelmassa kuvataan tehtäviä ja työnjakoa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo:n) tehtävänä on auttaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa havaintojen ja huomioiden tekemisessä lapsiryhmässä ja näin tunnistaa mahdollisen tehostetun tai erityisen tuen tarpeita hyvissä ajoin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Veo tukee pedagogisten järjestelyiden suunnittelua eri varhaiskasvatusyksiköissä yksittäistä lasta tai koko ryhmää koskien ja koordinoi moniammatillista yhteistyötä (esim. asiakaskohtaisia palavereja ja yhteistyötä terapeutteihin ja erikoissairaanhoidon). Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään myös muun henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa ja ohjauksessa.

Veo tukee varhaiskasvatuksen henkilökuntaa lapsen kuntoutuksen toteuttamisessa ja nivelvaiheiden tiedonsiirrossa. Veo toimii varhennetun esiopetuksen toteutuksessa ja / tai suunnittelussa apuna toimintayksiköissä niiden lasten kohdalla, joilla on 11-vuotinen, pidennetty oppivelvollisuus. Palveluseteliasiakkaiden kohdalla veo perehtyy tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen tilanteeseen, on mukana yksilöllisen tuen suunnittelussa ja laadinnassa ja kirjoittaa lausunnon korotetusta palvelusetelistä päiväkodin johtajalle. Yhteistyö huoltajien kanssa lapsen tukemisen aloituksessa ja järjestelyissä sekä tutkimuspolun alkuvaiheessa on keskeinen tehtävä. Veo myös omalta osaltaan tukee vanhempia kasvatus- tai kuntoutustehtävässä sekä asiakaskohtaisesti että vanhempainilloissa kaikkien huoltajien osalta, antaa oman asiantuntijuutensa käyttöön ja tekee tutuksi omaa tehtäväkenttäänsä.

Varhaiskasvatuksen opettaja on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista. Tuen tarpeen havainnointi, tuen antaminen, toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluu koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Huoltajia kuullaan tehostetun ja erityisen tuen päätösprosessissa, mutta tuki on siitä riippumatta lapsen oikeus.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Perhepäivähoidossa tulee pohtia tilannekohtaisesti mahdollisuuksista toteuttaa lapsen tarvitsemaa tukea. Tuen suunnittelu ja arviointi on hyvä tehdä yhteistyössä, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Ryhmä- tai lapsikohtaisen avustajan työ ja tehtävät suunnitellaan lapsen tai lasten tuen tarpeiden mukaan siten, että avustettavan lapsen tai lasten osallistuminen varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaan mahdollistuu. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia varhaiskasvatuksen opettajan toimiessa tukea tarvitsevan lapsen kanssa tuoden vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

19.1.1. Nepsy- lasten tutkimuspolku ja tuki varhaiskasvatuksessa

Nepsy on lyhenne neuropsykiatrisista haasteista, jotka johtuvat aivotoiminnan rakenteellisesta ja toiminnallisesta poikkeavuudesta. Neuropsykiatriset oireet liittyvät aivojen rakenteisiin. Ne ovat synnynnäisiä ominaisuuksia. Neuropsykiatriset häiriöt johtuvat erilaisesta tavasta hahmottaa maailmaa, ne eivät liity kasvatukseen. Usein vastapuolen joustamattomuus vain pahentaa asiaa.

Lapsella olevat Nepsy –oireet vaikuttavat vuorovaikutustilanteisiin, tunteiden säätelyyn, toiminnan ohjaukseen, muistiin (työmuisti), tarkkaavaisuuteen sekä kielelliseen ja ei-kielelliseen kommunikaatioon päivittäin. Ne voivat näkyä monenlaisina haasteina oppimisessa, käytöksessä (uhmakkuus- ja käytöshäiriöt), motoriikan säätelyssä, uni- ja syömisvaikeuksina, tunnetilojen vaihteluna, aistiherkkyytenä ja ahdistus- tai pakko-oireisuutena. Vaikutus yltää perheeseen, varhaiskasvatukseen, esikouluun ja lapsen koko lähiympäristöön. Lapsen ympäristössä kannattaa kiinnittää huomiota siihen, onko meissä itsessämme tai ympärillä olevissa asioissa tekijöitä, jotka saattavat lapselle ei-toivottua käyttäytymistä.

Lapsen kannalta on tärkeä löytää keinoja, joilla arki sujuu ja hänen itsetuntonsa kohenee, eikä hänen tarvitse tuntea epäonnistumisen tunnetta päivittäin. Kaikki tarvitsevat tukea ja keinoja arjen sujumiseen. Tukitoimien aloittamiseen ei tarvita diagnoosia. Varhain aloitettu tuki tuo hyvät eväät lapsen elämälle.

Tarkkaavuuden, keskittymisen sekä toiminnanohjauksen haasteet ilmenevät lapsilla ja nuorilla monin tavoin. Usein ne vaikeuttavat lapsen ja nuoren oppimista sekä sosiaalisia suhteita. Tarkkaavuudella tarkoitetaan kykyä suunnata, ylläpitää ja vaihtaa huomiota kohteesta toiseen. Toiminnanohjauksessa on kyse oman toiminnan suunnittelusta, organisoinnista, aloittamisesta sekä joustavuuden ja palautteen hyödyntämisestä toiminnassa. Osa tarkkaavuuspulmaisista saattaa olla hyvin vilkkaita, kun taas osa omiin ajatuksiin uppoavia ja verkkaisia.

Alle Kouluikäinen lapsi

[Palaa takaisin](#)

KUVA: Neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen/nuoren tuki- ja hoitopolku

20. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Keskustelut käydään rauhassa, ja niille on varattava aikaa ja tilaa luottamuksellisen ja hyvän ilmapiirin varmistamiseksi. Huoltajille annetaan tietoa yhteistyön tärkeydestä, ja henkilökunta pyrkii omalta osaltaan rakentamaan hyvää yhteistyössä. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Varhaiskasvatuksen rooli on toimia lapsen arjessa tuen tarjoajana, koolle kutsujana ja tiedon välittäjänä. Varhaiskasvatuksessa myös seurataan, ylläpidetään ja arvioidaan tuen vaikutuksia yhteistyössä huoltajien ja muiden tukea tarjoavien tahojen kanssa.

Tiedonsiirto tapahtuu sekä esiopetukseen että toisiin varhaiskasvatusyksiköihin huoltajan suostumuksen mukaisella laajuudella. Huoltajalle annetaan tietoa siitä, miten sujuva tiedonsiirto edistää lapsen joustavaa kasvun ja oppimisen polkua. Tiedonsiirto tapahtuu yhteistyön hengessä huoltajien kanssa. Monialainen tiedonsiirto tapahtuu lapsen edun edellyttämällä laajuudella ja huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehdessä noudatetaan tiedon antoa ja salassapitoa koskevia säädöksiä.

Lapsen huoltajia kannustetaan yhteistyöhön päivittäin. Tavoitteena on luoda rauhallinen ympäristö, jolloin huoltajalla on aikaa ja mahdollisuuksia kertoa lasta koskevista asioista luottamuksellisesti ja oikea-aikaisesti. Jokainen lapsi on tärkeä ja ainutlaatuinen ja pyrimme aina tuomaan ilmi lasta koskevia asioita myönteisessä ja kannustavassa valossa. Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä lasten ja henkilöstön kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveyshuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista. Kunnassamme toimii lapsen tuen tiimi. Tiimissä varhaiskasvatuksen ammattilaiset yhdessä lastenneuvolan kanssa tekevät yhteistyötä, jotta lapsen tuen polku pyritään saamaan toimimaan viivyttyksettä. Neuvolalla on tärkeä yhteistyön merkitys varhaiskasvatuksen kanssa lasten hyvinvoinnin ja kasvun tukemisen takaamisessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa sisällytetään lapsen laajaan 4-vuotisneuvolassa tehtävään terveystarkastukseen, huoltajan luvalla. Varhaiskasvatuksen antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaista kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä. Pitkäaikaissairaana lapsen kyseessä ollen yhteistyö ja perehdytys ovat välttämätöntä ja aina yksilöllisesti räätälöityä.

21. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen tarpeisiin ja lapsi tarvitsee tukea ryhmässä toimimiseen, määritellään lapselle sopivin tuen taso ja tuen muodot tuen antamisen periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia järjestelyjä.

Lapsen **pedagogiseen tukeen** kuuluu mm. puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomien, kuvien tai erilaisten teknologisten ratkaisujen käyttö. Myös tulkkauspalvelu katsotaan lapsen oikeudeksi. Pedagogisiin tukimuotoihin kuuluu myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi. Pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa käytetään ensisijaisesti toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu mm. ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Myös apuvälineiden käyttäminen sekä pienryhmät voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tukimuotoja.

Hoidollisen tuen muotoja ovat esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet.

Lapsella on oikeus saada tukea kaikilla tuen tasoilla heti kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää **yleistä tukea** heti tuen tarpeen ilmettyä. Yleistä tukea voidaan antaa luontevana osana ryhmän päivittäistä toimintaa. Yleinen tuki pitää sisällään erilaisia rakenteellisia ja pedagogisia järjestelyjä, joista käytössä ovat tällä hetkellä esimerkiksi pienryhmätoiminta, struktuurien tarkistaminen, hyvä ja kiireetön vuorovaikutus, oppimisympäristöjen mukauttaminen, perustaitojen vahvistaminen sekä lapsen itsetunnon ja onnistumisen kokemusten vahvistaminen. Lapsen saama tuki on lyhytkestoista ja intensiteetiltään matalampaa kuin tehostetussa ja erityisessä tuessa. Yleisen tuen toteutumisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat mm. varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Tehostetun tuen tavoitteena on antaa lapselle tukea lapsen kehityksellisten vahvuuksien kautta suunnitellusti, yksilöidysti ja intensiivisemmin. Tuen tehostaminen voi johtua lapsen väliaikaisesta tuen tarpeesta, esimerkiksi lievästä kielenkehityksen häiriöstä, mutta myös pidempiaikaisesta tuen tarpeesta. Lapsen tarvitsema tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Aloite tuen tehostamiseksi voi tulla lapsen ryhmän henkilöstöltä tai huoltajalta.

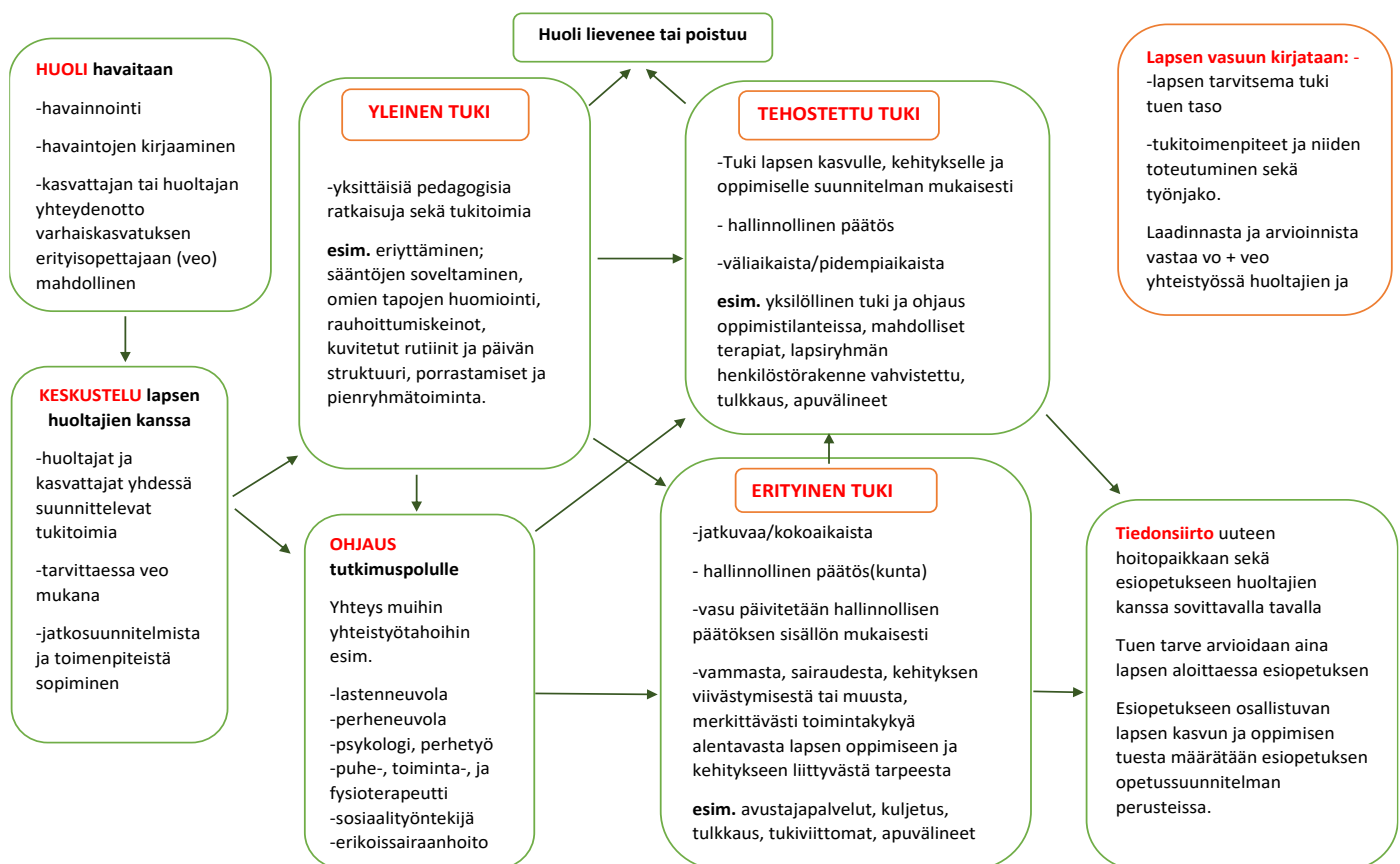
Tehostetussa tuessa lapsen kasvun ja oppimisen tarpeita kartoitetaan säännöllisemmin kuin yleisessä tuessa ja luodaan yhteistyökäytänteet varhaiskasvatuksen arkeen yhteistyössä huoltajien kanssa. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä lapsen, hänen huoltajiensa sekä mahdollisen moniammatillisen osaamisverkoston kanssa. Lapsen oppimista seurataan ja havainnot kirjataan säännöllisesti, ja tarvittaessa käytetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiota. Käytännössä oppimisen tukeminen voi olla

esimerkiksi kasvattajan (tai avustajan) antama yksilöllinen tuki ja ohjaus, tilanteiden ja tehtävien selkeä määrittely, toimintaohjeiden pilkkominen, lisätty mallintaminen ja konkretisointi, erityispedagogisten sisältöjen sitominen toimintasisältöihin sekä säännöllinen ja tilanteenmukainen palaute, kehu ja kannustus. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen haasteiden moninaistumista.

Kun lapsi tarvitsee koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea silloin, kun tehostettu tuki ei riitä, puhumme **erityisestä tuesta**. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Tarve voi johtua vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimiseen ja kehitykseen liittyvästä tarpeesta.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

PROSESSIKUVAUS LAPSEN KEHITYKSEEN LIITTYVÄN HUOLEN HERÄÄMISESTÄ JA TUEN TARJOAMISESTA

22. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, **tuen taso**, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa **varhaiskasvatuksenopettaja** ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma).

Tuen **tarvetta ja** toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa **tai tuen tarpeen muuttuessa**. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen **kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen uutta tuen tarvetta vastaavaksi**. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan hyödyntää tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta erityisestä tuesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata lisäksi mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut kuten esimerkiksi lapsen saama kuntoutus, jos lapsen kuntoutus toteutuu varhaiskasvatuksen osallistumisen aikana ja varhaiskasvatuksen tiloissa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat kolmiportaisen tuen tukitoimet:	
PEDAGOGISET RATKAISUT	- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut - oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut - vuorovaikutus- ja kommunikointitavat esim. viittomien ja kuvien käyttö - pedagogiset ja erityispedagogiset tarvittavat menetelmät
RAKENTEELLISET RATKAISUT	- Tuen tarpeen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen - henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut - tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö - ryhmäkoon pienentäminen ja / tai pienryhmätoiminta
HOIDOLLISET RATKAISUT	- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät - terveydenhoidolliset tarpeet, esim. lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen apuvälineet. - käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esim. tulkkipalvelut
TUEN EDELLYTTÄMÄ YHTEISTYÖ JA PALVELUT	- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa - lapsen tuen toteuttamisen vastuut - erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin palvelujen käyttö - sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio (Lapsen tuen tiimi) - mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut
TUEN SEURANTA JA ARVIOINTI	- tavoitteiden toteutumisen seuranta - tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

23. Päätös erityisestä tuesta ja tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta ja erityisestä tuesta tehdään kunnassa hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Myös huoltaja voi tehdä hakemuksen lapselle annettavasta erityisestä tuesta. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Lapsella on kuitenkin oikeus saada tukea myös tilanteissa, joissa huoltaja vastustaa tuen antamista.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen erityisestä tuesta tekee toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.

Lapsen tehostetun tai erityisen tuen päätös on luonteeltaan sellainen, että se on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Erityisen tuen päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan. Erityisen tuen hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkastamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjattujen toiminnan tavoitteiden toteutumista arvioidaan kevätkaudella. Ryhmän **varhaiskasvatuksen opettaja** vastaa siitä, että suunnitelmat laaditaan, niitä toteutetaan ja niitä arvioidaan. **Lapsen koko kasvattajatiimi osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessiin.** Varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta tehdään lapsiryhmälle oma varhaiskasvatussuunnitelma syyskaudella. Suunnitelmaa laatiessa otetaan huomioon ryhmän toiminta ja lasten kiinnostuksen kohteet ja taidot. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan **varhaiskasvatuksen opettajan** johdolla, ja suunnitelmaa tarkistetaan aina tarvittaessa, esimerkiksi lapsiryhmän muuttuessa.

Toimintaa arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatusyksiköissä ja perhepäivähoidossa säännöllisesti järjestettävissä tiimi- tai talopalavereissa, kehityskeskusteluissa ja henkilöstöilloissa. Näissä henkilöstö saa tuoda esille omaa itsearviointiaan esimerkiksi henkilöstön vuorovaikutuksesta lasten kanssa, ryhmässä vallitsevasta ilmapiiristä, pedagogisista työtavoista, toiminnan sisällöstä tai oppimisympäristöstä.

Varhaiskasvatuksen tuen toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde ja osa varhaiskasvatuksen tukea saavien lasten tuen prosessia. Lisäksi järjestetään kehittämisiltai tai -päivä, jossa käsitellään henkilöstön kesken ajankohtaisia asioita. Jokaisella työntekijällä on myös oikeus ja velvollisuus saada täydennyskoulutusta 3 pv vuodessa.

Toiminnasta saatu palaute dokumentoidaan aina. Palaute käsitellään asianosaisten kanssa ja tarpeen mukaan tiimi- tai henkilöstöpalavereissa. Palautteen pohjalta toimintaa ja toimintatapoja pyritään kehittämään. Kaikenlainen palaute koetaan arvokkaana mahdollisuutena kehittää toimintaa vastaamaan paremmin lasten, perheiden ja henkilöstön tarpeita ja tavoitteita.

KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA

MITÄ KIUSAAMINEN ON? • Fyysistä; töniminen, lyöminen, räpäminen, nipistely, pureminen, leikkien sotkeminen • Sanallista; nimittely, haukkuminen, lällättäminen, hännääminen, kantelu, ivaaminen • Psyykkinen; leikin ulkopuolelle jättäminen, manipulointi, leikin sääntöjen muuttaminen, toisten arvostelu • Toisiin kohdistuvaa tietoista, toistuvaa, suunnitelmallista ja pahaa mieltä aiheuttavaa toimintaa. • Konflikti ja riita ovat eri asia, vaikka niihin voi sisältyä edellä mainittuja aineksia.	MITEN TOIMIMME, ETTEI KIUSAAMISTA TAPAHDU? • Yhteiset toimintatavat ja arvot • Aikuisten toiminta yksittäisten lasten kanssa: leikinomaiset keinot tunnetaitojen opettamiseen ja hyvien kaveritaitojen oppimiseen • Kasvattajan toiminta/ohjaus lapsiryhmässä • Aikuisten esimerkillinen toiminta työyhteisössä • Turvallinen ilmapiiri • Uusien toimintamallien opettaminen • Puututaan tilanteisiin, konflikteihin heti, keskustellaan • Ryhmän säännöt selville • Opetetaan lapsille suvaitsevaisuutta, erilaisuuden hyväksymistä ja olemaan kaikkien kavereita, samat toimintatavat kodeissa • Empatian opettaminen • Läsnä; silmät ja korvat auki
MILLÄ KEINON JA MILLAISISSA TAPAUKSISSA PUUTUMME? • Kaikissa tilanteissa puututaan heti, kun kuullaan ja nähdään • Aikuisten sanallinen ohjaus; käydään tilanne läpi ja mietitään miltä kiusatusta tuntuu • Anteeksipyyttäminen • Leikistä poistaminen (3.huomautuksen jälkeen) • Toistuvasta kiusaamisesta kerrotaan, keskustellaan vanhempien kanssa • Jokaiseen juoruiluun ei lähdetä mukaan, lapset tuntien tiedetään, milloin pitää puuttua	SUUNNITELMAN ARVIOINTI JA SIITÄ TIEDOTTAMINEN • Toimintakauden alkaessa arvioidaan suunnitelma ja tehdään tarvittavia muutoksia. • Uudet työntekijät perehdytetään suunnitelmaan • Vanhemmille tiedotetaan suunnitelmasta vanhempainillassa • Panostaminen ehkäisemiseen ja varhaiseen puuttumiseen nostetaan tärkeäksi teemaksi ja palaute käsitellään aina kasvattajien kesken

